

Borzán Anita – Szekeres Bernadett

A hazai fenntartható turizmus támogatási formái

Forms of Support for Sustainable Tourism in Hungary

Összefoglalás

A természetvédelmi területekhez kapcsolódó fenntartható turizmus kereslete és kínálata jelentősen kiszélesedett az elmúlt évtizedekben, de a koronavírus megjelenése súlyos, világméretű gazdasági károkat okoz ebben a szektorban is. Magyarország ökoturisztikai kínálata igen változatos, természetalapú turisztikai célterületnek egyrészt nemzeti parkjaink, másrészt az önkéntes, civil szervezetek által fenntartott tájegységek, natúrparkok, geoparkok számítanak. Az ökoturizmus fontos szerepet tölt be a belföldi turizmusban, és a nemzeti parkok látogatói forgalma, bevétele és kiadása alapján jelentősége minden területen növekedett 2019-ig. A turizmus fejlesztésében a támogatási programok lényeges anyagi erőforrásokat jelentenek. Magyarországon számos támogatási formát ismerünk, amelyek különböző területek fejlesztéséhez járulnak hozzá. Kutatásunk a turizmusfejlesztési támogatások jelentőségét, csoportosíthatóságát, valamint számviteli elszámolásait vizsgálja.

Journal of Economic Literature (JEL) kódok: Q57, O52, Z32

Kulcsszavak: turizmus, Európai Unió támogatások, számviteli elszámolás

Summary

In recent decades, the demand and supply of sustainable tourism related to nature reserves have been significantly extended, but the emergence of the coronavirus is causing severe worldwide economic damage in this sector as well. The eco-tourist offer of Hungary is very

DR. BORZÁN ANITA, PhD, egyetemi docens, Budapesti Gazdasági Egyetem (borzan.anita@uni-bge.hu), DR. SZEKERES BERNADETT, PhD, egyetemi adjunktus, Eötvös Loránd Tudományegyetem (szekeres.bernadett@gti.elte.hu).

diverse, the nature-based tourist destinations include, on the one hand, our national parks, and, on the other hand, the geographical regions, nature parks and geoparks maintained by voluntary non-governmental institutions. Eco-tourism plays an important role in domestic tourism, and based on the revenues, expenditures and visitor turnover of natural parks, its importance increased in all areas until 2019. Support programmes represent vital financial means in the development of tourism. Several forms of support exist in Hungary, which contribute to the improvement of different areas. Our research is examining the importance, classification and accounting of public subsidies for developing tourism.

Journal of Economic Literature (JEL) codes: Q57, O52, Z32

Keywords: tourism, European Union subsidies, accounting

A MAGYARORSZÁGI ÖKOTURIZMUSRÓL DIÓHÉJBAN

„Turizmus fogalma alatt egyrészt az ember állandó életvitelén és munkarendjén kívüli valamennyi helyváltoztatást és tevékenységet értjük, bármi legyen azok konkrét indítéka, időtartama és célterülete. A turizmus másrészt az ezzel kapcsolatos igények kielégítésére létrehozott anyagi-technikai és szervezeti feltételek, valamint szolgáltatások együttese” (Lengyel, 2004:79). A turizmus jelenlegi tendenciái alapján határozottan kijelenthető, hogy napjainkra a védett természeti értékekhez rendelhető fenntartható turizmus kereslete látványosan növekedett. „Az ökoturizmus a környezetért felelősséget vállaló utazás és látogatás a viszonylag zavartalan természeti területeken, azok természeti, valamint kulturális értékeinek élvezete és értékelése céljából, kímélve azokat a látogatás hatásainak mérséklésével, valamint a helyi népesség társadalmi, gazdasági előnyökhöz való juttatásával” (Országos ökoturizmus fejlesztési Stratégia, 2008:12). Hazánk ökoturisztikai vonzereje széles spektrumú, elegendő a nemzeti parkokat, a tájvédelmi körzeteket (1. ábra), a natúrparkokat, a geoparkokat, a látogatóközpontokat, a tanösvényeket és a vezetett túraútvonalakat kiemelni. A magyar természeti értékek nemzetközi elismerését jelzi, hogy nemzeti parkjai közül a Hortobágyi, az Aggteleki Nemzeti Park és a Fertő-Hanság Kultúrtáj UNESCO Világörökségi címmel is rendelkezik.

Hazánk a Bükk, a Duna-Ipoly és a Balaton-felvidéki Nemzeti Parkon belül Európa Diplomás természeti kincsekkel is büszkélkedhet. Az Európa Diploma az Európa Tanács döntése alapján azokat a természetvédelmi területeket illeti meg, amelyeknek kiemelkedő természeti, kulturális, tudományos vagy esztétikai értékeik vannak, illetve az oltalom alatt álló értékeiket példásan kezelik. Európa Diplomás a Tihanyi-félsziget vulkáni utóműködésre utaló formakincse, a Szénás hegyek, mint a pilisi len természetes élőhelye és az Ipolytarnóci Óslénypark (2. ábra).

Az ökoturisztikai területek közös feladata a természeti értékek megismertetése, a természet megóvására nevelés és az ökoturizmus feltételeinek a kialakítása. Az ökoturizmus szerepének fokozódását jelzi, hogy a látogatói forgalom, illetve az általa generált bevétel is jelentősen nő. Utóbbiak viszont állandó fejlesztést is megkövetelnek, melynek a megvalósításához szükséges

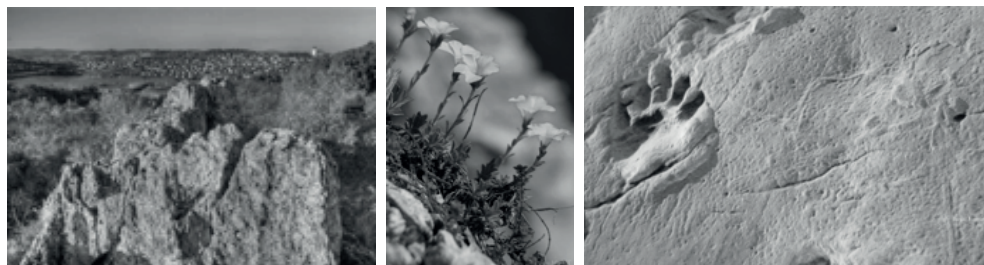
tőket gyakran vegyes pénzügyi forrásból, általában támogatások lehívásával teremtik elő az ökoturizmusban érintett gazdálkodók.

1. ábra: Nemzeti parkok és tájvédelmi körzetek Magyarországon

Forrás: https://enfo.hu/sites/default/files/nemzeti%20parkok_0.jpg

2. ábra: Magyarország Európa Diplomás területei

1.

2.

3.

(1-Tihanyi gejzirkúpok, 2-pilisi len, 3-Ipolytarnóci Ősmeradványok)

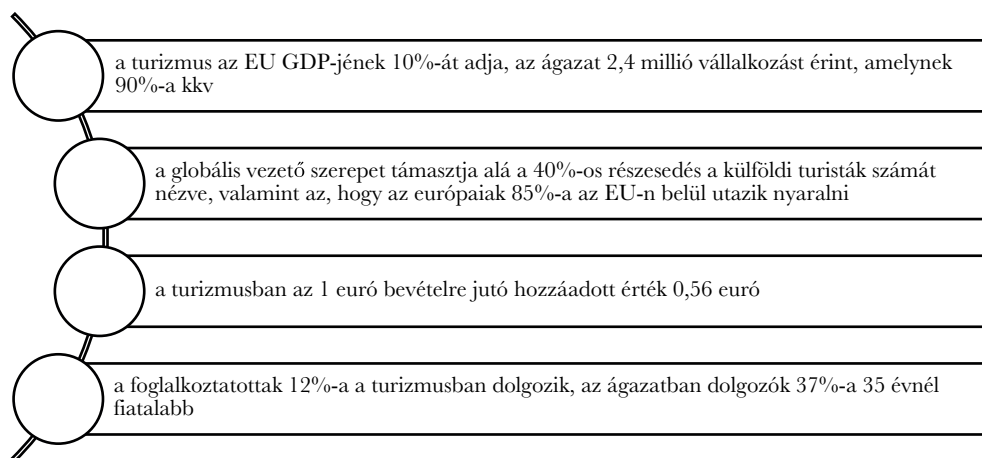
Forrás: saját szerkesztés

A TURIZMUS SZEREPE ÉS TÁMOGATÁSI RENDSZERE AZ EU-BAN ÉS HAZÁNKBAN

Európa a világ elsőszámú turisztikai célpontja. A turizmus jelentős mértékben hozzájárul a jóléthez és a munkahelyteremtéshez. Tanulmányunkban a turizmus fogalmi áttekintése után a szektor jelentőségét, a támogatások szabályozását és sokszínűségét mutatjuk be. Kutatásunk

során a támogatások fajtáinak és számviteli elszámolásának megértéséhez első lépésként az ágazat szerepét, az uniós és a magyar előírások háttérét tekintjük át. Az uniós turizmus gazdasági jelentőségét számos tényező támasztja alá (3. ábra), de a koronavírus-járvány soha nem látott nyomás alá helyezi az EU idegenforgalmi ágazatát. A járvány miatt a belföldi és külföldi utazások túlnyomó részét felfüggesztették, ezért az összes idegenforgalmi szereplő bevétele jelentősen csökkent, ami likviditási problémákat okozott számukra. Az utazók és a vállalkozások egyaránt bizonytalan kilátásokkal néznek szembe.

3. ábra: A turizmus gazdasági jelentősége az EU-ban

Forrás: saját szerkesztés a https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/coronavirus-response/travel-during-coronavirus-pandemic-0/eu-helps-reboot-europes-tourism_hu#az-idegenforgalom-jelentsge-eurpban-adatai-alapjan

Az uniós turisztikai ágazat különböző típusú vállalkozásokat: utazásközvetítőket és utazásszervezőket, szálláshely-szolgáltatókat, desztinációmenedzsment-szervezeteket, látványosságokat és személyszállítást végző vállalkozásokat foglal magában. Ebben a szektorban nagy multinacionális vállalatok és kkv-k működnek egymás mellett. A koronavírus-járvány hatásaként az uniós turizmus területén jelentős foglaláscsökkenés, munkahelymegszűnés és bevételkiesés várható. A EU célja, hogy a mostani válsághelyzetet követően a turisztikai ágazatot ellenállóbbá tegye, és lendületet adjon a fenntartható turizmus fellendüléséhez.

A támogatások szabályozása az Unióban

Az Európai Unió költségvetésében kiemelt szerepe van a fejlesztési célú forrásoknak. Az EU hétéves tervezési ciklusokban határozza meg a kohéziós politika fejlesztési irányait, és ezekhez rendeli hozzá a forrásokat. Az Unió közvetlen, központi és közvetett vagy másnéven kohéziós finanszírozási programokat működtet. Addig, amíg a közvetlen finanszírozás esetében az uniós intézmények döntenek a rendelkezésre álló források felhasználásáról, addig a közvetett

finanszírozásnál a döntés a tagállamok hatáskörébe tartozik. Így a fejlesztési célú kiadások egy részét decentralizált – tagállami hatáskör – döntési mechanizmus keretében, másik részét az Európai Bizottság központosított eljárás keretében, közvetlenül Brüsszelben osztja el.

A regionális politika megvalósítása az alábbi fő pillérekre támaszkodik:

- Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA): elsődleges célja a régiók közti egyenlőtlenségek enyhítése, csökkentése, ezáltal a gazdasági, társadalmi kohézió erősítése. Fő prioritása az innováció és kutatás, információ és kommunikációs technológia (IKT), kis- és középvállalkozások (KKV-k) támogatása, alacsony széndioxid-kibocsátású gazdaság. Az ERFA regionális és helyi szinten támogatja a turizmus versenyképességét, fenntarthatóságát és minőségét.
- Európai Szociális Alap (ESZA): Az oktatás és foglalkoztatás fejlesztése a fő irányelve, ezen belül is az embereket szolgálja, célja a több szempontból nehéz helyzetben lévő emberek helyzetének javítása. Minden régió részesülhet belőle. Fő területei a mobilitás elősegítése, a foglalkoztatás fejlesztése, oktatás és szakképzés szintjének emelése, intézmények és közigazgatás hatékonyságának növelése, és a szegénység elleni harc és társadalmi befogadás.
- Kohéziós Alap (KA): A legszegényebb tagállamok közötti társadalmi, gazdasági egyenlőtlenségek csökkentésére irányul elsődlegesen. Fő felhasználási területei az infrastruktúrális projektek és a környezetvédelem.
- Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap (EMVA): A vidéki térségeknek nyújt segítséget a gazdasági, társadalmi és környezeti kihívások kezelésében. Hat prioritást fogalmaz meg, a mezőgazdaságban, erdőszetben történő tudásátadást, innováció, az agrártechnológiák támogatását, mezőgazdaság versenyképességét, az élelmiszer-ellátási lánc megszervezését, az ökoszisztéma megőrzését, erősítését, és az erőforrás-hatékonyság, alacsony széndioxid-kibocsátást, továbbá a társadalmi befogadást, a vidék társadalmi fejlődését helyezi előtérbe.
- Európai Tengerügyi és Halászati Alap (ETHA): A halállomány megőrzésére és a halászati flották irányítására vonatkozik, a halászat és akvakultúra fenntarthatóságára irányul gazdasági, környezetvédelmi és társadalmi szempontból egyaránt. A forrás felhasználása a fenntartható halászattal, a partmenti közösségek gazdasági kockázatkezelésével és új munkahelyek teremtésével függ össze.

Magyarország a kohéziós politikába tartozó támogatások által jut a legtöbb EU-forráshoz, a központi uniós programok keretében elnyert források nagysága csekély. Az EU kohéziós politikájának stratégiai tervezéséről szóló iránymutatásokat a 2007–2013-as időszakra a Közöségi Stratégiai Iránymutatások című dokumentum ezt követően a 2014–2020-as időszakban a Közös Stratégiai Keret tartalmazza. Az Európai Unió regionális politikája a 2014–2020-as költségvetési időszakra 11 tematikus célt jelöl ki (4. ábra), amelyek elérését Magyarország operatív programjainak is támogatniuk kellett.

Az EU 2021–2027-es időszakra vonatkozó pénzügyi megállapodása kezeli a kohéziós alapok finanszírozására szolgáló többéves pénzügyi keretet (Multiannual Financing Facility, MFF) és a COVID-19 járvány hatásaira hivatott Next Generation EU (NGEU) forrásait. A 2021–2027-es időszakra vonatkozó többéves pénzügyi keret középpontjában öt beruházási

prioritás áll, melynél az alábbi célkitűzéseket fogalmazták meg:

- versenyképesebb és okosabb Európa: az innováció, a digitalizálás, a gazdasági átalakulás, valamint a kis- és középvállalkozások támogatása;
- zöldebb, karbonszegény és ellenálló Európa: tiszta energiaforrásokra való átállás, megújuló energiaforrások, az éghajlatváltozás elleni küzdelem és tiszta üzemű városi közlekedés;
- jobban összekapcsolt Európa: közlekedési és digitális a klímapolitikai célokat is szem előtt tartó transzeurópai hálózatok;
- szociálisabb Európa: minőségi foglalkoztatás, oktatás, társadalmi befogadás és az egészségügyi ellátáshoz való egyenlő hozzáférés;
- polgárokhoz közelebb álló Európa: a városi és vidéki térségek fenntartható és integrált fejlesztése.

4. ábra: A kohéziós politika 11 tematikus célkitűzése

1. A kutatás, a technológiai fejlesztés és az innováció erősítése
2. Az információs és kommunikációs technológiák hozzáférhetőségének és használatának terjesztése, minőségük javítása
3. A kkv-k versenyképességének fejlesztése
4. Az alacsony szén-dioxid-kibocsátású gazdasági modellre való áttérés támogatása
5. Az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás, a kockázatmegelőzés és -kezelés előmozdítása
6. A környezetvédelem és az erőforrás-felhasználás hatékonyságának előmozdítása
7. A fenntartható közlekedés előmozdítása és a hálózati infrastruktúrák javítása
8. A fenntartható és minőségi foglalkoztatás előmozdítása és a munkacsoport mobilitásának támogatása
9. A társadalmi befogadás előmozdítása, a szegénység és a diszkrimináció elleni küzdelem
10. Befektetés az oktatásba, a képzésbe és az élethosszig tartó tanulásba
11. A közigazgatás hatékonyságának javítása

Forrás: Saját szerkesztés

A koronavírus okozta idegenforgalomban tapasztalt válság gazdasági hatása miatt a turizmus védelme érdekében az uniónak közösen kell kialakítani egy olyan mechanizmust, amelynek segítségével a vállalkozások életben tarthatók, a munkahelyek megmenthetők. Ennek érdekében az EU már számos intézkedést hozott, például enyhítette az állami támogatások folyósításának szabályait, új támogatási forrásokat keresett. Ezek az uniós intézkedések kiegészítik és támogatják a tagállamok nemzeti rendelkezéseit az ágazat támogatásáért.

Az uniós támogatások hazai előírásai

A strukturális alapok felhasználására vonatkozó nemzeti szabályozást törvények és rendeletek alkotják. A tagállami források elosztásának legmagasabb szintű tervezési dokumentuma: a 2007–2013-as időszakban a Nemzeti Stratégiai Referenciakeret (NSRK), a 2014–2020 és 2021–2027 között pedig a Partnerségi Megállapodás (PM). Az Európai Unió 2014–2020 közötti időszakban Magyarországon történő fejlesztési szakasza Széchenyi 2020 nevet kapta, illeszkedve az Európa 2020 stratégiához.

A megállapodás a tagállam által a partnerek bevonásával készített dokumentum, amely a tagállamnak az ESB-alapok eredményes és hatékony felhasználására vonatkozó stratégiáját, prioritásait és intézkedéseit határozza meg. A dokumentum a megnevezett hétéves időszakokra a tagállam fejlesztési szükségleteit jelöli ki, valamint a kohéziós források felhasználásának céljait, az egyes fejlesztési területeket lefedő operatív programokat és az azok közti forrásmegosztást tartalmazza. Az operatív programok (OP) az egész hétéves pénzügyi ciklusra szóló, tagállamok által elkészített és a bizottság által jóváhagyott stratégiai dokumentumok, amelyek további akciótervekre bonthatók.

A 2021–2027 közötti időszakban Magyarország a Partnerségi Megállapodás alapján nyolc operatív programmal (OP) tervez, alapvetően megőrizve az előző fejlesztéspolitikai ciklusban létrejött struktúrát:

- Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program Plusz (GINOP Plusz)
- Környezeti és Energiahatékonysági Operatív Program Plusz (KEHOP Plusz)
- Integrált Közlekedésfejlesztési Operatív Program Plusz (IKOP Plusz)
- Versenyképes Magyarország Operatív Program (VMOP),
- Végrehajtás Operatív Program Plusz (VOP Plusz)
- Humánfejlesztési Operatív Program (HOP)
- Digitális Megújulás Operatív Program (DIMOP)
- Magyar Halgazdálkodási Operatív Program Plusz (MAHOP Plusz).

Magyarország hosszútávú célkitűzése a gazdasági és társadalmi versenyképesség növelése, a kedvezőtlen helyzetű térségek fejlesztése. Versenyképesség kulcsát egyrészt a kutatási és innovációs ökoszisztéma fejlesztése, másrészt a mikro-, kis- és középvállalkozások termelékenységének javítása, harmadrészt a közszolgáltatások digitalizálása jelenti.

A TURIZMUSFEJLESZTÉSI TÁMOGATÁSOK AZ EGYES PROGRAMOZÁSI IDŐSZAKOK TÜKRÉBEN

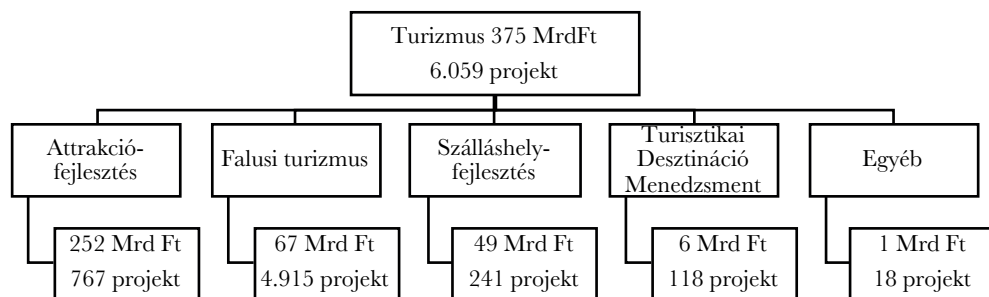
Hazánkban a COVID-19 megjelenése előtt az idegenforgalmi szektor folyamatos megerősödésének szemtanúi lehettünk. A turizmus gazdasági-társadalmi szerepe fokozódott és az egyes turisztikai termékek: egészségturizmus, fesztiválturizmus, bor- és gasztronómia, aktív turizmus szerepe növekedett. Magyarországon a turizmus támogatása minden egyes programozási időszakban meghatározó szerepet tölt be. A magyar turizmus GDP-hez való közvetlen és közvetett hozzájárulásának növelése, a kereskedelmi szálláshelyeken töltött a vendégéjszák számának növelése számos projekten keresztül valósul meg. Ezekhez a fejlesztésekhez a

Kormány minden eddiginél nagyobb mértékű forrást biztosít.

A 2007-2013-as időszak támogatásai számokban

A 2007-2013-as programozási időszakban a turizmus beavatkozási területen összesen 375 Mrd forintnyi támogatási összegből 6.059 projektet valósítottak meg. Ebből az összegből 308 Mrd Ft a regionális operatív programok (ROP) keretében került kihelyezésre. A ROP keretében kihelyezett források különböző célokat szolgáltak (5. ábra).

5. ábra: Turisztikai termékek bontása kifizetések alapján (2007-2015)

Forrás: Saját szerkesztés a KPMG (2016), az EMIR és az IIER adatai alapján

A turisztikai fejlesztések attrakciófejlesztéseinek tagolása az 1. táblázat szerinti.

1. táblázat: Turisztikai termékek további bontása kifizetések alapján (2007-2015)

Terméktípus	Kifizetések, Mrd Ft
Örökségturizmus	115
Egészségturizmus	49
Aktívturizmus	49
Ökoturizmus	22
Eseményturizmus	9
Bor és gasztronómiai turizmus	7
Egyéb	1

Forrás: Saját szerkesztés a KPMG (2016), az EMIR és az IIER adatai alapján

A téma szempontjából kiemelték az ökoturizmus területén megvalósuló fejlesztések, amelyek legnagyobb projektje a Tisza-tavi Ökocentrum, valamint a kategória egyik sikerprojektje a Nyíregyházi Állatpark.

A 2014–2020-as időszak kiemelt turizmus fejlesztési területei

A 2014–2020-as tervezési ciklus átfogó nemzeti fejlesztési célja a fenntartható, magas hozzáadott értékű termelésre és a foglalkoztatás bővítésére épülő gazdasági növekedés volt. Annak érdekében, hogy a fejlesztések valóban a jelentős változásokhoz vezessenek, öt fő nemzeti fejlesztési (támogatási) prioritás kapcsolódik, amelyek átfogják a fejlesztéspolitika egészét, beleértve a vidékfejlesztési célkitűzéseket és hozzájárulást is.

- A gazdasági szereplők versenyképességének javítása és nemzetközi szerepvállalásuk fokozása.
- A foglalkoztatás növelése (a gazdaságfejlesztési, a foglalkoztatási, oktatási, társadalmi felzárkózási szakpolitikák által, tekintettel a területi különbségekre).
- Az energia- és erőforrás-hatékonyság növelése.
- A társadalmi felzárkózási és népesedési kihívások kezelése.
- A gazdasági növekedést segítő helyi és térségi fejlesztések megvalósítása.

Magyarország gazdaságának egyik jelentős ágazata a turizmus, amely nagymértékben épül a KKV-szektorra és foglalkoztatási szempontból is kiemelt terület. A turizmusban foglalkoztatottak aránya nemzetközi szinten is jelentős és a kistelepüléseken is domináns foglalkoztató. Mindezek alapján a turisztikai ágazat attrakciófejlesztései foglalkoztatási szempontból fontos fejlesztési irányok. A turizmus az Európai Unió alábbi tematikus céljaiban tölt be kiemelten fontos szerepet:

- A harmadik tematikus célkitűzés – a kis- és középvállalkozások, a mezőgazdasági, a halászati és akvakultúra-ágazat versenyképességének javítása – a turizmus, vendéglátás, a környezetvédelmi szolgáltatások számos fejlesztése támogathatja a halgazdálkodási operatív programot. Így a Halászati Operatív Program jelentősen hozzájárulhat a helyi munkahelyteremtéshez és a turizmus előmozdításához, valamint a halastavakon kívül a természetes vizeken is nő a horgászturizmus szerepe. A halgazdálkodási szektor a foglalkoztatottak kis részét képviseli, de munkaerőigényes ágazat. A halgazdálkodás azonban közvetve alapot szolgáltathat a turizmus vagy a tájgazdálkodás foglalkoztatás-bővítéséhez is.
- A hatodik tematikus célkitűzés – a környezetvédelem és az erőforrás-felhasználás hatékonyságának előmozdítása – értelmében az örökségek is védendő és fejlesztési erőforrások. Magyarországnak kiemelkedő jelentőségű világörökségi helyszínei vannak. A nemzeti parkok, a minősített gyógyhelyek és számos épített világi és egyházi örökségi emlék védelme, bemutathatósága és hasznosíthatósága komoly fejlesztési potenciál. Az örökségek ismertsége, látogatottsága hálózatba szerveződéssel növelhető. Magyarországon a települések nagy részén található kulturális érték, amelynek megővése és hasznosítása mind városi, mind falusi fejlesztésekhez kapcsolódhat.
- A hetedik tematikus célkitűzés – a fenntartható közlekedés előmozdítása és a szűk keresztmetszetek megszüntetése a főbb hálózati infrastruktúrák esetében – a Duna folyosó fejlesztése a hajózhatóság, a turizmus, az ivóvíz miatt is különös jelentőségű, makrorégiális szinten is kiemelt terület.
- A nyolcadik tematikus célkitűzés – fenntartható és minőségi foglalkoztatás, valamint

a munkavállalói mobilitás támogatása – megvalósításához elsősorban gazdaságfejlesztési eszközök szükségesek. Ehhez egyrészt a KKV szektor foglalkoztatási kapacitásainak erősítése, másrészt a munkaerő-igényes gazdasági ágazatok fejlesztése, harmadrészt a társadalmi célú gazdaság kiépítése járulhat hozzá. A vidékfejlesztésben kiemelkedő a tanyabusz program és a vidéki turizmusfejlesztés kiegészítő foglalkoztatási hatása.

Az egyes operatív programok esetében azok a tématerületek, amelyek különböző alapokból vagy programokból nyerhetnek támogatást, különös integrációs igényű tématerületként azonosíthatók. Ilyen tématerületet jelent a turizmus is, amelynek különböző támogatásai eltérő kedvezményezetti kört, eljárásrendet, módszertant, célokat, földrajzi hatályt, támogatható tevékenységet, projektnagyságot céloznak, vagy különböző időpontokban jelennek meg. Így körültekintő szakmai koordinációt igényel a támogatások felhasználása, nyomon követése és értékelése. A GINOP 7 különböző tematikus célt támogat, ezek lefedik a K+F, az IKT, a KKV, az alacsony CO₂ kibocsátású gazdaság, a turizmus, a foglalkoztatás, a képzések, illetve a felnőtt- és szakképzés területeit. A GINOP-ot a Strukturális Alapokból az Európai Regionális Fejlesztési Alap és az Európai Szociális Alap támogatja (2. táblázat).

2. táblázat: Az operatív program forrásmegoszlása a prioritás-tengelyek között

Prioritás	Név	Tematikus cél	Forrás aránya %	Forrás összege €
GINOP 1.	KKV	3	18,05	1 581 970 695
GINOP 2.	Kutatás, technológiai fejlesztés és innováció	1	19,26	1 687 617 126
GINOP 3.	IKT	2	5,19	454 794 075
GINOP 4.	Energia	4	2,57	225 555 211
GINOP 5.	Foglalkoztatás	8	18,97	1 662 839 216
GINOP 6.	Versenyképes munkaerő	10	4,99	437 236 313
GINOP 7.	Turizmus	6	4,11	360 532 093
GINOP 8.	Pénzügyi eszközök	1,2,3,4,8	26,86	2 352 885 426
Összesen			100	8 763 430 155

Forrás: Saját szerkesztés a Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program alapján

A 2021-2027-es időszak tervei

Hazánk a 2021-2027-es programozási időszakra vonatkozó megállapodás alapján az EU által meghatározott öt beruházási célkitűzés mindegyike esetében tervez beavatkozásokat. Az ötödik célkitűzés – a polgárokhoz közelebb álló Európa – a Gazdaságfejlesztési és Innováci-

ős Operatív Program Plusz keretein belül támogatja a turizmust. Hazánkban a turizmus a gazdaság egyik meghatározó ágazata. A szolgáltatás-külkereskedelmen belül a legnagyobb többlet 2019-ben a turizmusban keletkezett, a koronavírus-járvány következtében azonban ma ez egyik leginkább hátrányosan érintett ágazat. Magyarország lehetőségei jók egyrészt az örökségturizmus, másrészt a gyógyhelyek, gyógyfürdők területén. A helyi és a kistérségi turisztikai fejlesztések jelentősen hozzájárulnak az adott térség gazdaságának erősítéséhez, a helyi foglalkoztatási szint fenntartásához, bővítéséhez.

Miközben 2020 elején, a turizmus területén a szakértők még további növekedést jósoltak és kiemelkedő eredményeket vártak, addig 2020. márciustól a hazánkban is rohamosan terjedő koronavírus jelentős változásokat okozott. A megváltozott körülmények között a legfontosabb cél a vállalkozások életben tartása, a munkahelyek megmentése volt. A kormányzati támogatásoknak köszönhető, hogy a foglalkoztatottak száma nem csökkent drasztikusan, és a 2020-as nyári szezon sokan töltötték az inkább biztonságosnak tekintett belföldi szálláshelyeken, az eddigi külföldi utazások helyett. A Magyar Kormány turizmust érintő támogatása 2020-ban kimagasló, összességében meghaladta a 800 milliárd forintot.

Partnerségi Megállapodás célkitűzésével összhangban és az előző időszak tapasztalatainak figyelembevételével a GINOP Plusz 1.0 fő célja a gazdálkodók által előállított hozzáadott érték növekedése, a munkaerőpiaci mutatók javítása. Ennek megfelelően az operatív program több szakpolitikai terület fejlesztéseit foglalja magában, többek között a turizmust, örökségvédelmet, azon belül is a turisztikai szolgáltatások minőségének fejlesztését. A COVID-19-et megelőző időszakban a nemzetközi trendeket nézve megállapítható, hogy hazánkban komoly lehetőségei vannak a kereslet növekedésére elsősorban az örökségturizmus, másodsorban az egészségturizmus területén. A kulturális turisztikai termék tekintetében hazánkban a legnagyobb volumenű kereslet a várak és kastélyok irányában realizálódik, míg az egészségturizmus piacán a gyógyfürdők képezik az első számú vonzerőt.

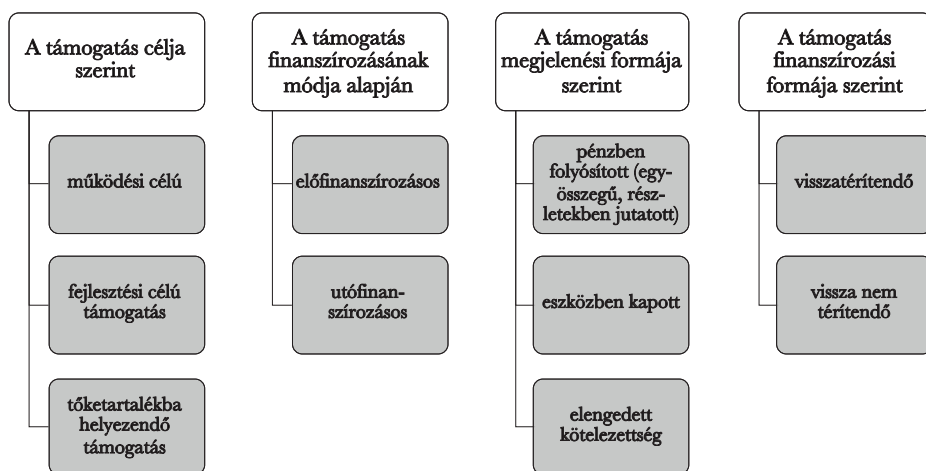
A GINOP program egyik szakpolitikai célkitűzése: a polgárokhoz közelebb álló Európa a városi, vidéki és part menti térségek fenntartható és integrált fejlesztésének elősegítése és helyi kezdeményezések révén. Ezen belül a program egyedi célkitűzése az integrált helyi társadalmi, gazdasági és környezetvédelmi fejlődés, kulturális örökség és biztonság előmozdítása, többek között vidéki és part menti területeken, közösség vezérelt helyi fejlesztés révén is. A fejlesztéseket az indokolja, hogy csak megfelelő mennyiségű és minőségű, komplex turisztikai projektek megvalósításával növelhető a vendégéjszakák száma, illetve a turisztikai bevételek nagysága. Továbbá valódi látogatói élmény és magas szolgáltatási színvonalú kínálat kialakítása a cél. Ennek elérése érdekében a szolgáltatások és az infrastruktúra fejlesztése egyaránt szükséges, beleértve a turisztikai attrakció megközelíthetőségét is. A 2021-2027-es időszak kiemelt célja a turisztikai vonzerővel rendelkező gyógyfürdők és környezetük fejlesztése, mert ez hozzájárul a krízishelyzetből történő gyors kilábaláshoz, a versenyképesség növeléséhez.

Véleményünk szerint Magyarország releváns forrásokkal gyarapszik az uniós támogatások kapcsán, amelyek a gazdasági, társadalmi felzárkóztatást szolgálják. A közös prioritási kereten belül tagállami mozgástér van arra nézve, hogy a felhasználható források olyan intézkedésekre, területekre kerüljenek, ahol arra valóban szükség van.

A TÁMOGATÁSOK CSOPORTOSÍTÁSA, A LEGJELLEMZŐBB ESEMÉNYEK SZÁMVITELI ELSZÁMOLÁSA

Hazánkban a támogatásokat nagyon sokféleképpen csoportosíthatjuk (6. ábra), számviteli elszámolásuk alapját az összemérés elve biztosítja. A számviteli törvény 15 § (7) értelmében „az adott időszak eredményének meghatározásakor a tevékenységek adott időszaki teljesítéseinek elismert bevételeit és a bevételeknek megfelelő költségeit kell számításba venni, függetlenül a pénzügyi teljesítéstől. A bevételeknek és a költségeknek ahhoz az időszakhoz kell kapcsolódniuk, amikor azok gazdaságilag felmerültek” (2000. évi C. törvény a számvitelről).

6. ábra: A támogatások csoportosítása

Forrás: Saját szerkesztés

Számviteli elszámolás szempontjából a támogatások célja szerinti csoportosítást vizsgáljuk meg részletesen, mert eltérő módszertannal számoljuk el a költségek/ráfordítások ellentételezésére visszafizetési kötelezettség nélkül kapott, a fejlesztési célra visszafizetési kötelezettség nélkül kapott, valamint a tőketartalékba helyezendő támogatásokat.

Költségek/ráfordítások ellentételezésére kapott támogatások

A működési célra kapott támogatások a piaci körülmények között nem rentábilis tevékenységek vagy állami, önkormányzati feladatok kiszervezésének támogatása. A számviteli törvény a költségek/ráfordítások ellentételezésére kapott támogatások elszámolása tekintetében két megoldást ismer.

- A jogszabály alapján járó (igényelt) támogatások esetében az előírások alapján egyéb bevételként kell elszámolni a költségek/ráfordítások ellentételezésére igényelt, járó támogatás juttatás összegét. Így a támogatásnak az a része, amelyet a vállalkozás

az adott üzleti évhez kapcsolódóan a mérlegkészítés időpontjáig jogszabály alapján igényelt egyéb bevételként kerül elszámolásra. Ebben az esetben a bevétel elszámolásnak nem feltétele a pénzügyi rendezés. Ha a támogatáshoz kapcsolódó költségek/ráfordítások nem merültek fel, akkor a bevételként elszámolt támogatást időbeli elhatárolással szemben ki kell vezetni. Az elhatárolt összeget a költségek/ráfordítások felmerülésével egyidőben kell feloldani.

- Az előző ponthoz nem tartozó egyéb támogatások esetén az előírások alapján az egyéb bevételek között akkor mutatható ki a támogatás összege, ha az üzleti évhez kapcsolódik és a mérlegkészítés időpontjáig pénzügyileg rendezték.

A működési célra kapott támogatások legjellemzőbb számviteli elszámolását a 3. táblázat foglalja össze:

3. táblázat: A tevékenységhez kapott támogatások elszámolása

Gazdasági esemény	Tartozik számla	Követel számla
Támogatási előleg	3. Pénzeszközök	4. Rövid lejáratú kötelezettségek
Előleg átvezetése	4. Rövid lejáratú kötelezettségek	9. Egyéb bevételek
Tárgyévben a mérlegkészítésig igényelt támogatás	3. Egyéb követelés	9. Egyéb bevételek
Elszámolt, de költséggel/ráfordítással nem fedezett bevétel elhatárolása	9. Egyéb bevételek	4. Passzív időbeli elhatárolás
Tárgyévben kapott támogatás visszafizetése	9. Egyéb bevételek	3. Pénzeszközök
Tárgyévet megelőző években kapott támogatás visszafizetése	8. Egyéb ráfordítások	3. Pénzeszközök
A támogatott teljesíteni fogja a feltételeket és a támogatást meg fogja kapni	3. Aktív időbeli elhatárolások	9. Egyéb bevételek

Forrás: Saját szerkesztés

Az elmúlt években komoly problémát okozott a számviteli szakemberek számára, hogy a projektek megvalósítása során felmerülő költségek és a hozzá tartozó kiadások folyamatosan jelentkeznek, míg az elnyert pályázatokhoz tartozó kifizetések jellemzően a megvalósulás után, vagy később történnek meg. Ebből következik, hogy a bevételek és a költségek eltérő üzleti évben kerülnek elszámolásra. A számviteli törvény módosítása azonban megteremtette az összhangot az összemérés elvével. Ennek értelmében az utófinanszírozás keretében várható, még el nem számolt kapott támogatás összegét is el lehet határolni az egyéb bevétellel szemben, ha a vállalkozó bizonyítani tudja, hogy teljesíteni fogja a támogatáshoz kapcsolódó feltételeket és valószínű, hogy a támogatást meg fogja kapni. Ebben az esetben a vállalkozónak kell bizonyítani, hogy az időbeli elhatárolás feltételei fennállnak, azt a tényt, hogy a támo-

gatási szerződésben vállalt kötelezettségét maradéktalanul teljesítette, vagy teljesíteni tudja.

Fejlesztésre kapott támogatások

A fejlesztési célra kapott támogatások a vállalkozások hosszú távú fejlődését segítik elő. Az állami vagy egyéb forrásból kapott támogatásokra Magyarországon az utófinanszírozás a jellemző. Az összemérés elve biztosított a fejlesztési célra visszafizetési kötelezettség nélkül kapott támogatások esetében, mert a bevételek könyvelése csak a pénzmozgással egy időben történhet meg, amelyet halasztott bevételként el is kell határolni. Ennek az elhatárolásnak a megszüntetése, a bevétel kimutatása a költségek (ráfordítások) megjelenésével egy időben történik meg. Ebből következik, hogy bevételként csak a mérlegfordulónapig befolyt támogatások számolhatók el. A támogatásként kapott előleg nem mutatható ki bevételként, azt kötelezettségként kell elkönyvelni addig, amíg nem válik véglegessé. A tárgyi eszközök és immateriális javak beszerzésére kapott támogatás számviteli elszámolását a 4. táblázat foglalja össze.

4. táblázat: A fejlesztéshez kapott támogatások elszámolása

Gazdasági esemény	Tartozik számla	Követel számla
Fejlesztési célra kapott támogatás	3. Pénzeszközök	9. Egyéb bevételek
Kapott támogatás időbeli elhatárolása	9. Egyéb bevételek	4. Passzív időbeli elhatárolás
Fejlesztési célra kapott támogatási előleg	3. Pénzeszközök	4. Rövid lejáratú kötelezettségek
Elszámolás elfogadása esetén az arányos rész visszavezetése	4. Rövid lejáratú kötelezettségek	9. Egyéb bevételek
Elhatárolás feloldása	4. Passzív időbeli elhatárolás	9. Egyéb bevételek
Tárgyévben kapott támogatás visszafizetése	9. Egyéb bevételek	3. Pénzeszközök
Tárgyévvel megelőző években kapott támogatás visszafizetése	8. Egyéb ráfordítás	3. Pénzeszközök

Forrás: Saját szerkesztés

Tőketartalékként elszámolt támogatások

A tőketartalék javára történő támogatások viszonylag szűk kört érintenek. A kizárólag jogszabályi előírás alapján kapott támogatások elszámolása akkor történhet a tőketartalék javára, ha a támogatási szerződés erről kifejezetten rendelkezik. Ezeket a támogatásokat a pénzmozgással egy időben kell saját tőke elemként a tőketartalék javára elszámolni, és az elszámolással egy időben – a jogszabály által előírt feltételek teljesüléséig – lekötött tartalékba kell helyezni. Ezeket a támogatásokat bevételként nem lehet elszámolni. A támogatás folyósítása feltételek-

hez között, a lekötött tartalékot úgy és olyan ütemben kell megszüntetni, amilyen ütemben a támogatás megvalósul. Ha a jogszabályban előírt feltételek megvalósultak, akkor a támogatás felszabadul, így az visszavezethető a tőketartalékba és a vállalkozás szabadon rendelkezhet vele. A támogatás számviteli elszámolást az 5. táblázat részletezi.

5. táblázat: A tőketartalék javára kapott támogatások elszámolása

Gazdasági esemény	Tartozik számla	Követel számla
Fejlesztési célra kapott tőketartalékba könyvelendő támogatás	3. Pénzeszközök	4. Tőketartalék
Feltételhez kötött támogatás lekötött tartalékba történő átvezetése	4. Tőketartalék	4. Lekötött tartalék
Lekötött tartalék feloldása, a feltételek teljesülése esetén	4. Lekötött tartalék	4. Tőketartalék
Tárgyévben visszafizetendő támogatás visszavezetése	4. Lekötött tartalék	4. Tőketartalék
Visszafizetett fejlesztési támogatás	4. Tőketartalék	3. Pénzeszközök

Forrás: Saját szerkesztés

ÖSSZEGZÉS

A turizmus hazánk egyik legfontosabb ágazata, ezért a magyar fejlesztéspolitika kiemelt területe. A 2014-2020-as uniós költségvetési időszakban több operatív program is teret adott a turisztikai fejlesztéseknek. Az Európai Unió támogatásai látogatóközpontok, tanösvények interaktív, élményszerű fejlesztését finanszírozzák. Támogatások hívhatók le közel százezer hektárnyi élőhely, állattartó telep és a természetvédelmi őrszolgálat megújításához. Viszsa nem térítendő támogatás pályázható a nemzeti parkok komplex turisztikai fejlesztésére, attrakciófejlesztésre, illetve azon fogadási feltételek javítására, amelyek jelentősen növelhetik a látogatószámot. Alapvető célkitűzés a fenntartható és a kulturális értékekkel rendelkező turisztikai fejlesztések ösztönzése. A kulturális és természeti értékek fenntartása az örökségek bemutatására épülő turisztikai kínálat fejlesztésével, illetve a turisztikai bevételek növekedésével teremthető meg. A turisztikai fejlesztések összhangban állnak az Európa 2020 Stratégiában megjelenő – az európai turisztikai ágazat versenyképességének javítása – célkitűzéssel.

Napjainkban egyre szélesebb spektrumú a támogatási lehetőség, az aktualitásokhoz igazodó támogatások egyre határozottabb jogi keretek mellett pályázhatók, ezzel egyidőben egy szigorúbb és mindenre kiterjedő szabályozási rendszer, ellenőrzési folyamat is kialakításra került. Az Európai Unió strukturális alapjainak céljai a versenyképességgel, a társadalmi és gazdasági kohézióval, az innovációval, az információs és kommunikációs technológiák fejlesztésével, a foglalkoztatás és az oktatás színvonalának javításával, valamint az egyenlőtlenségek

enyhítésével és a fenntartható növekedéssel hozhatók összefüggésbe. Ezeknek a céloknak a megvalósítására kínál a költségvetés legnagyobb összegekben esélyt, figyelembe véve mind-ezek környezetkímélő és megóvó lehetőségeit. A 2020-ban lezárult és a 2021-ben kezdődő programozási időszak is ezeket az értékeket szem előtt tartva fogalmazta meg szakpolitikai célkitűzéseit, melyek köré épülnek hazánkban az Európai Bizottság által elfogadott operatív programok is.

Számviteli megközelítéssel három támogatási formához kapcsolódó gazdasági események elszámolását vontuk be tanulmányunkba. A költségek, ráfordítások ellentételezésére visszafizetési kötelezettség nélkül kapott támogatás vonatkozásában a gazdálkodó elszámolt költségei, ráfordításai rontják az eredményt, a támogatási összeget az egyéb bevételek között már nemcsak pénzmozgáshoz, illetve elszámoláshoz kötöten lehet kimutatni, hanem abban az esetben is, ha a támogatást elnyerő bizonyítja, hogy teljesíti a támogatás feltételeit és valószínű, hogy a támogatást meg is fogja kapni, ezzel már teljesül az összemérés elve. A fejlesztési célú támogatások esetében csak a véglegesen átvett összegek mutathatók ki egyéb bevételként. Ezen források problémás területe a pályázati előleg elszámolása, mert addig, amíg nem válik véglegessé, a rövid lejáratú kötelezettségek között kell kimutatni. A megvalósítási szakasz elszámolásának elfogadását követően a pályázati összeg arányos része a rövid lejáratú kötelezettségek közül átvezetésre kerül az egyéb bevételek közé. A fejlesztési célú pályázatok révén általában tárgyi eszközt vagy immateriális jószágot hoz létre a vállalkozás, amelynek értékcsökkenési leírásával arányosan forgatható vissza az elhatárolt bevétel. A tőketartalék javára kapott támogatásokat a pénzmozgással egyidejűleg könyveljük és a tőketartalékból átvezetésre kerülnek a lekötött tartalékba, mert ezen összegekkel összefüggésben a jogszabályban, illetve a szerződésben rögzített feltételek nem teljesítése esetén visszafizetési kötelezettség keletkezik. A szerződések kelléke a figyelési idő, aminek lejártakor a lekötött tartalék felszabadítására sor kerül, tehát az összeget vissza kell könyvelni a tőketartalékba.

Meglátásunk szerint számos lehetőség van a támogatások felhasználásában, melyek mellett, hogy innovatív fejlesztésekre is alkalmat adnak, elősegítik a turizmus fejlődését is, tehát lehetőséget biztosítanak a fejlettségbeli különbségek mérséklésére. A támogatások felhasználásának tartós hatásaival is tervezni szükséges, ugyanis, ha egy pályázaton beruházási forráshoz jut a gazdálkodó, jelentős finanszírozási előnyhöz juthat, de ezzel a vegyes forrással finanszírozott beruházással vagy fejlesztéssel kapcsolatban járulékos költségei is keletkezhetnek, ezért a hosszú távú fenntartással összefüggő ráfordításokkal is számolni kell.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A magyarországi európai uniós források felhasználásának és hatásainak elemzése, http://adko.hu/01_files/adotanyulmanyok/2017/KPMG-eu-elemzes.pdf, letöltve: 2021.02.17.
- Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program, <https://www.palyazat.gov.hu/doc/4380>, letöltve: 2021.02.17.
- Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program Plusz, https://www.palyazat.gov.hu/gazdasagfejlesztési_es_innovacios_operativ_program_plusz, letöltve: 2021.04.30.
- Lengyel Márton (2004): *A turizmus általános elmélete*. Heller Farkas Gazdasági és Turisztikai Szolgáltatások Főiskolája, Budapest
- Magyarország Partnerségi Megállapodása a 2014–2020-as fejlesztési időszakra, https://www.palyazat.gov.hu/szechenyi_2020, letöltve: 2021.02.17.
- Pannon Egyetem (2008): *Országos ökoturizmus fejlesztési stratégia*. Önkormányzati és Területfejlesztési Minisztérium Turisztikai Szakállamtitkárságának megbízásából, Veszprém – Budapest
- https://enfo.hu/sites/default/files/nemzeti%20parkok_0.jpg, letöltve: 2021.04.30.
- <https://info.ntak.hu/hirek/mtu-turisztikai-trendriport-2020-atalakulo-turisztikai-piac-a-belfold-az-uj-kulfold> letöltve: 2021.02.17.
- https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/coronavirus-response/travel-during-coronavirus-pandemic-0/eu-helps-reboot-europes-tourism_hu#az-idegenforgalom-jelentsge-eurpban, letöltve: 2021.04.30.
2000. évi C. törvény a számvitelről